

כך, ורק משום סברת 'מה נפשך' כתב הר"ן לחייבו, שאם האמת שניסך לע"ז – הרי הוא מזיק את היין, כדין מנסך יין של חברו לע"ז, ואם באמת לא היה כאן ניסוך, ודאי יש כאן הזק גמור ליין, שהרי עתה הנכרי לוקח את היין, וחייב מטעם לוקח או מטעם מזיק.

וטעם הדבר שאין לחייב מצד עצם האיסור – ספק שהטיל על היין – כטעם הנ"ל, שהחזיב להחמיר בספק הוא נידון כאיסור צדדי ולא איסור שבגוף החפץ [ואף אם נאמר שספיקא לחומרא מדאורייתא, הלא אם לאמיתו של דבר לא ניסך, ועבר זה ונהנה ממנו – אין כאן איסור הנאה מיין נסך, אלא שעבר על חיוב החמרה בספקות] (עפ"י שערי ישר א, ט י. ע"ש שהאריך בכללות הענין. [יצויין שנפלה טעות בהעתקת דברי הר"ן בשער"י, ולפי המועתק שם אין כ"כ מובן לדבריו]).

א. יש להעיר שלפי מה שכתב שחייב ממה נפשך, אם כ'מזיק' אם כ'לוקח', נראה שאם יאמר הנכרי שאינו חפץ ביין ומשאירו ביד הבעלים, ייפטר מדינא, כי שמה האמת היא שלא ניסכו ואין כאן נזק. ומה שכתבו התוס' 'ירצה להיפטר' – לאו דוקא, אלא פטור מצד הדין. וצ"ע.

ועוד, לפי הצד שלא ניסך לע"ז והרי הוא כלוקח, לא יתחייב לשלם לו אלא כדמי יין האסור בשתיה לבעליו, שהרי נגע בו העכו"ם ואסור בשתיה משום בנותיהן. ועוד קשה, הלא כיון שסוף סוף חכמים אסרו בהנאה, גם לפי האמת שלא ניסך, אם כן כיצד מקבל זה דמים, הרי הוא כמוכר איסורי הנאה.

ולולא דבריו היה נראה שלא מדין 'לוקח' אטו עלה, וכן בר"ן אין זכר לזה. אלא גם לפי הצד שלא היה כאן ניסוך לע"ז מ"מ הוא 'מזיק' במה שגרם לאסור היין משום חשש ניסוך. ולפי"ז היא מוכח מהר"ן להפך ממה שכתב, שגם באוסר מצד הספק – הרי הוא מזיק גמור [ושיטת הר"ן (בקדושין לט. וכן נראה מדבריו שם ה:)] סוד"א אסור מהתורה. ואפשר שאף לפי הסוברים שהוא מדרבנן, מ"מ מדרבנן דנים את הדבר כפי הצד האסור, והרי זה כאיסור בעצם]. ומה שכתב הר"ן סברת ממה נפשך, לרווחא דמילתא הוא, כלומר אם באמת לא היה כאן ניסוך לע"ז, אין שום חשש ליטול דמים, ואם היה כאן ניסוך, הרי הוא כמזיק ממש.

ב. בעיקר דברי הר"ן כאן שמשום בנותיהם לא נאסר אלא בשתיה, הדבר שנוי במחלוקת הראשונים, ויש סוברים שאף בהנאה אסור משום הרחקה מבנותיהם ולא [רק] מחשש ניסוך (ערמב"ן לעיל לו:). וע' בר"ן לעיל (ט: בדפי הרי"ף) שבעצם אין חשש ניסוך בסתם יינם, אלא משום בנותיהם אסרו, רק כדי שלא לחלק בין יין שנתנסך ודאי לסתם יינם, הטילו איסור הנאה. ולפי דבריו שבכאן צריך לומר שגדר האיסור שנתנו חכמים, לנהוג בו כיון שנתנסך, ואינו איסור מחודש דהרחקה. ונראה לפי"ז שייחשב כאיסור"ג דרבנן שיש לו עיקר מהתורה, ויתכן נפקותא לקידושי אשה ביין של גויים – ע' אה"ע כה, כא.

'עובד כוכבים שנסך יינו של ישראל... רובי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא מתירין... לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי' – לכאורה נראה שלר"י בן בבא ור"י בן בתירא לעולם אין הנכרי יכול לאסור יין של ישראל במגעו ללא רצונו, כי אין ביכלתו לאסור דבר של חברו לאונסו. אבל כתב הרמב"ן שמעולם לא נחלק אדם במגע עכו"ם בכוונה, שגזירת חכמים היא לאסור את היין בהנאה משום בנותיהן, ואין זה שייך לשאלת 'אדם אוסר דבר שאינו שלו', אלא כאן מדובר שניסך והוריק יינו של ישראל ולא נגע בו, באופן זה לא אסרוהו בהנאה משום בנותיהם, אלא משום ניסוך שעשה לע"ז אתה בא לאוסרו עליו – בזה אמרו ריב"ב וריב"ב שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כלל, אפילו ע"י מעשה (שיטה אחרת יש לרא"ה, מוכח בריטב"א).

דף ט

ואי מצד צדודי – אסיר' – הרמב"ם פרש שאפילו לא הגביה אלא שמוזו את הכלי – אסור אפילו

בהנאה [וכן נפסק בשו"ע (יו"ד קכד, יז). ורש"י וריב"ם בתוס' כתבו שאסור בשתייה]. ואולם יש חולקים וסוברים שלא נאסר אלא בשהגביה הכלי, אבל בהזנתו – מותר אף בשתייה (ראב"ד ורשב"א – הביאם הרמ"א שם. וכתב שבמקום הפסד יש להקל. וע"ע בס"י קכה, ח).

עוד כתבו הפוסקים שבזמן הזה שאינם נוהגים בניסוך, יש להתיר במקום הפסד גם לפי השיטה הראשונה (ע' ט"ז סק"ב).

ואפילו אם הגביה ושכשך, כל שלא נגע – מותר בזמן הזה במקום הפסד (כן כתבו הגרעק"א בחידושו ליו"ד קכד, יז והנודע ביהודה תנינא יו"ד טט-ע, דלא כדעת הג"ר מאיר בשאלתו שם).

(ע"ב) אבל לפותייה, אפילו בשתייה שרי. מאי טעמא? מעשה לבינה קעביד' – וכל שכן שאין העכו"ם אוסר בנגיעה בכלי ללא שכשוך וללא הגבהה, כפי שכתבו הפוסקים (מובאים בהגהת הרמ"א קכד, יח).

וזו לשונו ב'דרכי משה' (ומובא בש"ך) שם: 'ולכן אני תמה על קצת המחמירין ומפסידין ממונם של ישראל לאסור יין ע"י שנגע העובד-כוכבים בכלי בלא שום שכשוך. ולכן נראה דאין לחוש כלל'.

'עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין... אין לו מלוה עליו – מותר' – ואפילו הבור מגולה ועומד בסמוך אליו ממש – לפי שירא לגעת ביין, מפני שידוע שבכך יפסיד ישראל יינו (רא"ש; יו"ד קכה, ב). וכיון שהיין מונח ברשותו של ישראל, ירא העכו"ם ליגע בו [ודומה ליין הנעול במפתח או חתום בחותם, שירא הגוי לזייפן] (תוס' סא. ד"ה המטהר).

והב"ח (קכה, ב ומובא בש"ך סק"ז) כתב שמדובר במקום חשוף לרשות הרבים שישראלים עוברים שם, הא לאו הכי – אינו ירא. (אבל מתוך דברי התוס' מבואר לכאורה שאין מדובר בפתוח לרה"ר דוקא, אעפ"כ מרתת מהישראל שמא ימצאנו נוגע, ואפילו אין הישראל דר באותה חצר שהיין מונח בה, ע"ש. וצ"ע שהב"ח לא העיר מדבריהם כלום).

'התיז את הצרעה בקנה' – הכה בקנה על היין לסלק משם את הצרעה.

'כל שבזב טמא בעובד כוכבים עושה יין נסך' – 'בב"ק י"ז: משה נזקין לזב, ולהכי כתב בשטמ"ק בב"ק י"ח: בשם הר"י מיגאש דכשם שניצוק חיבור ליין נסך, כן הוא חבור לנזקין' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

'בחמתו אין שלא בחמתו לא' – טעם החילוק: אם זרק שלא בחמתו חוששים שמא נגע, ובחמתו אין חוששים. אי נמי: שלא בחמתו נחשבת נגיעה בכוונה על ידי הקנה, הלכך אסור בהנאה. ונראה שאם ננקוט שכחו מותר, אזי אין לאסור אלא בחשש נגיעה. ולפי זה בכלל 'בחמתו' כל סיבה ידועה, שאז אין חוששים שמא נגע ונגיעת חבית אינה אלא כחו ואינה נחשבת נגיעה, ו'שלא בחמתו' היינו בלא סיבה ידועה, שחוששים שמא נגע.

ואם 'כחו' אסור (וכן פסק הרא"ש בס"י טו), על כרחנו לומר ש'בחמתו' גרע מ'מדדו בקנה' כי טרוד הוא בחמתו. ולפי זה בשאר סיבות נחשב כמדדו בקנה ואסור בשתייה, וללא סיבה ידועה – אסור בהנאה (עפ"י חזו"א מז, ט).